

Eurocomrom - Limbile romanice studiate în mod simultan

Dezvoltarea unei competente receptive în limba româna

Horst G. Klein, Universitatea din Frankfurt (Germania)

Actualitatea discutiei despre plurilingvismul (vest-)european este un rezultat al unificării europene, accentuată în ultimul timp prin convenția de la Maastricht și prin piața liberă (vest-)europeană care au suprimat barierele vamale fără a aborda barierele limbajului. O opinie comună traversează granițele: Europa nu dorește și nu are voie să fie monolinguală - diversitatea limbilor nefiind numai un tezaur moștenit care trebuie păstrat ci și un simplu motiv politic de supraviețuire.

Astfel se poate constata, că lingvistii, și printre ei mai ales romanistii, se angajează pentru propagarea unei diversificări în învățământul limbilor europene. În această discuție dintre lingviști se pot distinge câteva idei comune:

1. Rolul englezei ca limba vehiculară nu este pus în discuție. Aceasta se reflectă în toate sistemele de educație ale țărilor membre din Uniunea europeană. Totodată se observă că comunicarea într-o limba vehiculară scoasă din contextul ei cultural, pierde din precizie, nu mai dispune de o competență la nivel înalt iar limba vehiculară tinde să se diversifice ea însăși în diferitele situații de contact. Plurilingvismul european nu poate fi înlocuit prin monopolul unei limbi vehiculare.

2. O diversificare a limbilor predate nu are voie să producă cheltuieli suplimentare; trebuie găsit un model care reduce costurile.

3. Un anumit utilitarism care vizează valoarea unei limbi pe piața lingvistică deranjează egalitatea diverselor limbi, împiedicând deseori integrarea și protejarea așa numitelor limbi "mai puțin răspândite" în sistemele de învățământ.

4. Lingvistii care analizează rezultatele învățământului de limbi străine în Europa au constatat, că obiectivul oficial al tuturor ministerelor de educație națională, atingerea unei *nearly native competence* la absolvenți, rămâne o simplă iluzie. Nici o școală monolinguală nu este capabilă să realizeze acest tel. Un învățământ care se sprijină pe cele patru coloane ale comunicării (înțelegerea scrisă și orală și exprimarea scrisă și orală), reclamând totodată o competență adecvată în toate cele 4 domenii, trebuie să-și reducă pretențiile de perfecțiune.

5. Examinând progresul celor patru competente la elevi, se observă că competentele receptivă (înțelegerea scrisă și orală) sunt mai ușor de dezvoltat. Receptivitatea nu rămâne însă un act pasiv: penetrarea ulterioară a competențelor receptivă în actul vorbirii, de exemplu în situația unei vizite în țara respectivă, este un fenomen destul de cunoscut.

Însusirea cunoștințelor receptivă oferă trei mari avantaje:

- competența receptivă se poate realiza într-un timp mai scurt, deci costă mai puțin,
- competența receptivă se poate baza cu ușurință pe înrudirea limbilor, ceea ce accelerează procesul de învățare,
- o competență receptivă bazată pe înrudire facilitează accesul la limbile mai puțin răspândite din familia respectivă, tinde deci să evite "glotofagia" la modă și trezește interesul cursanților de a cunoaște diferențele și trăsăturile comune ale unei istorii lingvistice într-adevăr europene.

În afara acestor puncte comune găsim obiectivele clasice ale cadrului didactic, dintre care nu citez decât pe cele mai importante: falsii prieteni (*faux amis*), calul troian al transferurilor eronate, împiedicând o "bună" comunicare, criteriul economic în învățământ în mod eronat supraaccentuat și, în final, contraargumentele bazate pe lingvistica cognitivă, afirmând că o competență receptivă nu conduce la dominarea unei limbi.

În cele ce urmează mă voi limita la prezentarea unei metode pentru studiul simultan al limbilor romanice, deci a însusirii unei competente receptivă în toate limbile romanice, o metodă pe care noi, adică colegul meu, catalanistul

Tilbert D. Stegmann și cu mine, o numim la Frankfurt EUROCOMrom. Metoda nu este nouă, dar până astăzi puțin elaborată. În mai multe țări europene, mai ales în Franța, se cercetează studiul paralel al limbilor romanice - nu menționez decât proiectul didactic european GALATEA al doamnei Louise Labœne din Grenoble și proiectul EUROM 4 al doamnei Claire Blanche-Benveniste și al domnului Valli din Aix-en Provence. Proiecte similare, existente în toată Europa urmează să fie coordonate de Comunitate.

Cercetările noastre în cadrul EUROCOMrom datează din 1985, când am început să pregătim studenții de romanistică pentru studiul paralel al limbilor romanice. Sperăm să putem publica rezultatele acestor cercetări la Târgul de Carte din Frankfurt din octombrie 1996. Volumul poartă titlul *EUROCOMrom - Cele șapte site* și se înțelege că o metodă deschisă, de perfecționat prin cercetări ulterioare.

EUROCOMrom se adresează înainte de toate unui public german. Dar intenționăm să pregătim adaptări pentru un public anglofon, francofon, rumanofon și pentru alte limbi romanice.

Metoda EUROCOMrom se poate aplica la toate limbile romanice. Punctul nostru de plecare este nivelul lingvistic al bacalaureatului german (sau din anul anterior) care include cunoașterea solidă a limbii germane, a englezei și a unei limbi romanice, în sistemul nostru școlar, de obicei franceza. Cursul este limitat la un semestru, deci la 15 unități.

Cartea noastră nu este un manual, dimpotrivă, se dorește evitarea învățării lucrurilor deja cunoscute, a lucrurilor care obosesc. Metoda noastră ajută cursanții să-și dea seama de cunoștințele lor lingvistice, să se folosească de capacitatea lor înnăscută de a detecta analogii și de a deduce și de a intui.

Metoda este strict limitată la competența de a înțelege un text scris, competența, pe care cursanții o demonstrează prin traducerea în limba maternă a mai multor texte din diferite limbi romanice.

Consider metoda EUROCOMrom ca fiind o șansă pentru susținerea și menținerea studiului unor limbi ca limba română în sistemul nostru de educație națională.

Prima fază este o fază de motivare, pe care o numim OE (Optimiertes Erschliessen - "deducție optimată"), deci pregătim un fel de dezvoltare a conștiinței individuale, pentru ca fiecare participant să-și dea seama de propria capacitate de a detecta, de a deduce și de a intui sensul unei fraze integrate într-un text, al cărui subiect nu-i este decât vag cunoscut. De obicei se aleg texte scrise, despre care participanții au anumite informații (de exemplu: despre gen - ziar; context - actualitate, autor, intenția informației etc).

În afara cunoștințelor despre text și despre relațiile sale cu lumea exterioară, dispunem de capacitatea de a deduce și de a intui cuvinte și structuri, bazându-ne pe două experiențe fundamentale: calculul logic și posibilitatea de a transfera cunoștințele acumulate despre structura mai multor limbi.

Când se învață o limbă străină, nu se pleacă niciodată de la zero. Transferul dintr-o limbă în alta este poate un cosmar pentru didacticieni, dar este comportamentul normal al fiecărui subiect vorbitor, care nu se poate evita, și care, dimpotrivă, trebuie dezvoltat. Lingvistica cognitivă ne-a demonstrat că adulții (și deseori și adolescenții) învață în alt mod decât copiii, ei învață cu predilecție în mod cognitiv. Un rol foarte mare îl joacă și cunoștințele lingvistice și extralingvistice ale subiectului care învață, deoarece aceste cunoștințe contin sistemul în care se integrează noua informație. Chiar dacă aceste cunoștințe diferă în funcție de nivelul de educație, se poate constata că adultul dispune de un tezaur general în domeniile de actualitate politică și socială, de cultură etc., și pe baza aceasta poate să-și construiască propriul proces de a progresa în învățare. E vorba deci de a reduce barierele lingvistice la cursant. El trebuie convins că metoda lui cotidiană prin care detectează elementele necunoscute dintr-un text într-o limbă cunoscută, nu diferă de ceea ce se produce în limba străină. Texte-exemplu conținând cuvinte artificiale (Kunstwoerter) inventate de noi, demonstrează clar, că adultul este capabil să "detecteze" un termen, și să-l umple semantic cu un sens contextual și situational, chiar dacă știe că termenul este pur și simplu inventat.

Competențele cognitive ne permit să integram elemente "necunoscute" în sistemul nostru de cunoștințe. Concomitent se dezvoltă convingerea, că o limbă (romanică) nu este ceva complet necunoscut, nu este o limbă "străină", ci ceva familiar: ea aparține aceleiași familii.

Tehnica folosită în faza deducției optimă se orientează mai puțin după calculul lingvistic cât după *interferencing*, ceea ce permite însușirea unui element nou (de exemplu lexical) fără a învăța un nou mecanism. Pentru *interferencing* este suficientă apropierea de noul element prin *probability* sau prin *common sense*. Pentru început ne

putem multumi cu o idee vaga despre continut, cu o apropiere de sens, fara a insista asupra preciziei.

Am grupat câmpurile de analiza ale deductiei optimizate în sapte filtre pe care le-am numit metaforic *cele sapte site*. Retinem în sita, ca pescarul în plasa, tot ce ne este deja familiar din noua limba. Trecând aceasta limba de sapte ori prin sita vom constata ca, în final, nu ramân decât foarte putine elemente care nu ne sunt înca familiare: pe acestea le numim "cuvinte de rezistenta".

Prima sita o formeaza lexicul international (LI). Este un lexic format din mii de cuvinte care reprezinta *patrimoniul cultural european si contactul dintre limbile europene*. Interlexicul este, pentru a vorbi cu Meißner, registrul european al didacticii plurilingve. În procesul de însusire a limbajului, lexicul formeaza domeniul cel mai vast de învatat. Este deci foarte util din punct de vedere economic, sa se profite de inventarul interlexicologic comun.

Interlexemul este unitatea de baza a lexicului plurilingv la nivelul *interlimbajului* (intersistemic) care reprezinta lexemele (= alolexemele) diferitelor limbi, (aproape) echivalente ca semnificat si foarte apropiate ca semnificant. Daca e vorba de doua limbi vecine si înrudite, putem vorbi de un *bilexem* care, bineînteles, poate conduce ori la recunoasterea formei dorite, deci la un transfer *în mare parte reusit* ori la unul di rarele cazuri de *falsi prieteni* (faux amis).

Ne apropiem de rezultatul dorit, ca în *fuzzy-logic*, dar reusim sa înțelegem. Alolexemele între ele sunt totdeauna marcate printr-un fel de quasi-identitate, care, cu timpul îmbogățita prin cunostinte paralingvistice si culturale ale noii limbi, ajuta la detectarea cuvântului.

A doua sita vizeaza lexicul panroman (LP). Bazându-ne pe Juilland si pe lucrarile echipei lui Marius Sala si a lui Steffenelli, am examinat un inventar de 504 cuvinte pe care le consideram ca fiind patrimoniul comun al limbilor romanice. Acest inventar cuprinde un nucleu de 39 elemente din latina vorbita, existente în toate limbile romanice si în vocabularul german. Aceste 39 de elemente figureaza într-o lista de 147 cuvinte panromanice care, dupa criteriile noastre, pot fi considerate panromanice de grad înalt, deoarece exista în 9 limbi romanice. În total, am redus criteriul nostru de panromanitate pâna la o prezenta în cinci limbi romanice. Rezultatul este o lista complementara (cu foarte putine lacune) de 264 cuvinte panromanice, care dupa dictionarele lui Juilland poseda în majoritate un mare grad de frecventa si de "uzaj". Acestor doua liste li se adauga 73 de elemente frecvente din latina savanta si 20 de elemente germanice cu caracter panroman. Transferul acestor 504 elemente într-o limba romanica oarecare nu pune nici o problema.

A treia sita se ocupa de corespondenta fonica (CP) în limba scrisa. Bogatia rezultatelor din lucrarile neogramaticienilor ne-a condus la ideea elaborarii si folosirii unei formule pentru detectia optimizata care, contrar lucrarilor istorice, sunt strict limitate la sincronia limbilor contemporane si la fenomenele frecvente. Astfel am dezvoltat un repertoriu de circa 20 de corespondente fonice care faciliteaza accesul la textul scris. Prin acest numar redus de reguli se pot "demasca" mii de cuvinte care, la prima vedere, nu sunt identificate corect.

Grafiile si pronuntarile (GP) stau la baza sitei numarul 4. Detectarea unui cuvânt este deseori împiedicata numai din cauza unei conventii grafice.

Gânditi-va la cuvântul românesc *meci*, care dupa grafie nu poate fi asociat cu cuvântul englez *match*. Recunoscând numai conventia grafica în româna pentru palatalizare, se poate asocia corect. Am examinat deci regulile principale de grafie în limbile romanice si am constatat sase fenomene determinante si frecvente pentru diferitele traditii de grafie: palatalizarea si strategiile grafice pentru evitarea ei, nazalizarea cu semnele ei particulare, asimilarea si derivatele sale, vocalizarea fonemului /l/ si fenomenele sonorizarii. Din aceasta familiarizare cu grafiile si cu pronuntarile rezulta o lista limitata la o pagina prin care se pot explica sistematic problemele grafiei a unor foneme pertinente.

A cincea sita porneste de la ideea ca în limbile romanice, cele noua modele sintactice fundamentale (SF) sunt absolut identice. Plecând de la cele 9 structuri paralele, se organizeaza transferul panroman si se pot recunoaste alte structuri sintactice cu trasaturi comune (fraze relative, conditionale).

A sasea sita abordeaza sintactica morfologica (MS) panromana, si releva paralelismele si diferentele morfosintactice. Aici se învata reguli de detectare pentru structura sintagmelor (de exemplu, pentru grupul nominal, pentru contractia articolelor cu prepozitiile si reguli pentru recunoasterea desinentelor verbale etc.).

Ultima sita, a saptea, trateaza *prefixele si sufixele* (FX) si prevede revelarea sensului cuvintelor compuse, separând

fixele de elemente de baza, schimbându-le între ele, adaugându-le sau omitându-le. Asociatia dorita intervine destul de des prin modificarea prefixului, de exemplu fr. *ra-conter* - pg./sp. *contar*, fr. *ac-clamer*, *dé-clamer* - it. *chiamare*.

La sfârșitul metodei aplicam filtrul cuvintelor rezistente, care în fiecare limba formeaza o colectie de particularitati individuale. Pentru fiecare limba nu mai ramâne decât un rest de aproximativ douazeci de cuvinte de explicat (de exemplu catalanul *amb*, francezul *avec*, românul *da* si *sa*).

Metoda EUROCOMrom ofera multilingvismului european nu numai un acces rapid la toate limbile romanice, prin ea se pot de asemenea proteja limbile romanice care nu dispun de privilegiul de a fi integrate în sistemul de educatie al altor tari. Limitarea ei la însusirea competentei receptive este justificata de cantitatea limbilor puse la dispozitie si de faptul ca scoala monolinguala este incapabila sa dezvolte celelalte competente comunicative în mod acceptabil.

Româna nu pune multe probleme nerezolvabile în cadrul acestei metode. Sigur, compozitia lexicului român difera de cel al celorlalte limbi romanice, dar elementele panromane sunt identice. Lexicul latin dunarean dispune, bineînțeles, de câteva particularitati, dar ele se vor explica în filtrul cuvintelor de rezistentă. Internationalismele nu pun probleme; tendintele adaptarii acestor cuvinte ne-romane (engleze si germane) la grafia româna se discuta în sita numărul patru. Ramâne chestiunea postpunerii articolului si al dezinentelor nominale care se compara cu situatia la celorlalte limbi romanice în sita morfosintactica. Structurile particulare ale românei (dublarea dativului si a acuzativului, propozitia subordonata initiata prin *sa* si alte fenomene) sunt explicate contrastiv în sita morfosintactica si în plus nu pun probleme de detectare. Pentru cuvintele de origine ne-romana, care în tipul de text folosit la început (actualitate, eseu, limbaj stiintific) sunt destul de rare, se recurge la detectarea contextuala, de obicei usor de realizat.

Participantii au demonstrat în multe rânduri ca gradul de recunoastere al continutului unui text românesc dupa aplicarea metodei EUROCOMrom nu prezinta diferente mari, în comparatie cu înțelegerea textelor din celelalte limbi. Procentajul greselilor în recunoasterea cuvintelor este ceva mai ridicat (4%) si se limiteaza aproape în exclusivitate la particularismele lexicale ale latinei dunarene si la cuvintele de origine slava.

Pentru a solutiona aceasta problema vom alatura listei elementor rezistente în româna o lista lexicala de aproximativ 50 de cuvinte mai frecvente de origine autohtona, slava, ungara, greaca si turca.

În primavara anului 1998 intentionam sa initiem un grup de studenti în romanistica, germani si români, cu bune cunostinte de franceza, în metoda EUROCOMrom facând o prima experienta de acest gen la universitatea din Bucuresti. Îi invit pe colegii interesati sa participe la organizarea acestei întâlniri.

